

МАСЛОВА А.В.

доцент кафедри методики

викладання германських мов

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького

ГОНЧАРОВА О.А.

доцент кафедри методики

викладання германських мов

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

ЗМІЩЕННЯ ПРОВІДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Статтю присвячено особливостям функціонування системи освіти в Україні в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що призвело до загрози недотримання низки європейських цінностей. Автори наголошують на тому, що наразі українська вища педагогічна освіта змушена вирішувати завдання, які зумовлені військовим станом, а саме: організація навчального процесу за змішаною та дистанційною формами навчання у відновлених після руйнації ЗВО, створення фізично та психологічно безпечного освітнього середовища для всіх учасників навчально-виховного процесу; належне функціонування тимчасово переміщених закладів вищої освіти. У статті наводиться кейс Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який тимчасово переміщений

до м. Запоріжжя у зв'язку із окупацією м. Мелітополя. Стаття має на меті визначення ролі загальноприйнятих європейських цінностей у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. Автори детально розкривають сутність ключових європейських цінностей та характеризують їх вплив на формування професійної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов. У статті надається детальний опис навчального курсу «Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers», який розроблено викладачами університету в рамках програми Модуль Жана Моне. Автори наголошують, що опанування цього модуля допоможе здобувачам наблизитися до європейських цінностей та в подальшому пропагувати необхідність їх дотримання серед учнів закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: європейські цінності, педагогічна освіта, війна в Україні, майбутні вчителі іноземних мов, Модуль Жана Моне.

The article deals with the peculiarities of the functioning of the education system in Ukraine in the conditions of the full-scale invasion of Russia into Ukraine, which led to the threat of non-compliance with a number of European values. The authors emphasize that currently Ukrainian higher pedagogical education is forced to solve tasks caused by the war, namely the organization of the educational process using blended and distance formats of learning in the reconstructed higher education institutions which were destroyed; creating a physically and psychologically safe educational environment for all the participants of the educational process, proper functioning of temporarily relocated institutions of higher education. Thus, the article describes the case of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, which was temporarily relocated to the city of Zaporizhzhia due to the occupation of the Melitopol city. The aim of the article is to determine the role of generally accepted European values in the professional training of future teachers of foreign

languages in the conditions of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The authors reveal in detail the essence of key European values and characterize their impact on the formation of professional competence of future teachers of foreign languages. The article provides a detailed description of the training course "Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers", which was developed by university teachers as a part of the Jean Monnet Module course. The authors emphasize that learning on this module will help students to get closer to European values and in future promote the need for their dissemination among students of general secondary education institutions.

Keywords: European values, pedagogical education, war in Ukraine, future teachers of foreign languages, Jean Monnet Module.

Постановка проблеми. З початком широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України вся наша країна змушена була функціонувати в нових воєнних реаліях, які мали безпосередній негативний вплив на життя, свободу, права та цінності українців. Усі сфери життєдіяльності нашого суспільства, зокрема і освітня галузь, постраждали від збройного нападу країни-агресора. За цих обставин перед українською вищою педагогічною освітою постали численні завдання, які потребували негайного вирішення, а саме: відновлення функціонування навчальних закладів; організація навчального процесу за змішаною та дистанційною формами навчання; створення безпечного освітнього середовища для всіх учасників навчально-виховного процесу; забезпечення психологічної підтримки викладачів і студентів, впровадження програм їх психологічної реабілітації та адаптації; цифровізація освіти; відновлення функціонування тимчасово переміщених закладів вищої освіти; розвиток інноваційної діяльності; модернізація змісту освіти та приведення системи української освіти у відповідність до міжнародних стандартів; посилення євроінтеграційних процесів у сфері освіти; відновлення та розвиток

інфраструктури навчальних закладів, зруйнованих та пошкоджених під час війни. Зазначимо, що станом на 1 серпня 2022 року майже 2200 навчальних закладів України були зруйновані, з них 225 – повністю зруйновані, 1975 – частково пошкоджені. Серед них 7 університетів були повністю зруйновані [5, с. 163].

Найважче прийшлося тимчасово переміщеним закладам вищої освіти, серед яких і Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. Згідно з наказом МОН від 12.05.2022 № 431, заклад було перереєстровано на підконтрольній Україні території, а саме – в м. Запоріжжя на базі Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії. Такий крок дозволив навчальному закладу продовжити своє функціонування в умовах воєнного стану, зберегти життя та здоров'я співробітників і студентів. Проте, відзначимо, що важкі умови виживання, по'язані з процесом переміщення (втрати кадрового потенціалу, виробничих площ, матеріально-технічної бази, попередніх обсягів фінансування, стабільного контингенту абітурієнтів/студентів, які переїхали в більш безпечні області України/виїхали за кордон тощо), ніяк не позначилися на зобов'язаннях нашого університету перед європейськими партнерами. Так, групою викладачів нашого університету було продовжено роботу над міжнародним грантовим проектом «Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers» в межах програми Erasmus+ (Jean Monnet Actions in the field of Higher Education: Modules). Отже, **метою нашого дослідження** є визначення ролі, яку відіграють загальноприйняті європейські цінності у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких висвітлюється проблематика поширення та зміцнення провідних цінностей ЄС, свідчить про те, що це питання розглянуто в роботах як зарубіжних (F. Asderaki, C. Borca, M. Crego, G. Domilescu, M. Schratz, V. Soriano, W. Veugelers), так і

вітчизняних науковців (Н. Бондаренко, С. Золотухіна, Я. Казимир, Т. Маланчук, О. Сахань, Н. Ткачова та інші). Проте, на нашу думку, розповсюдження зазначених цінностей в системі української освіти потребує більш детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на важкі воєнні часи, з боку нашої країни було зроблено ряд кроків щодо забезпечення подальшої кооперації України з Європейським Союзом. Основними віхами цього процесу є подання заявки на вступ до ЄС (28 лютого 2022р.) та отримання статусу кандидата на вступ до ЄС (23 червня 2022р.). З огляду на зазначене відмітимо, що євроінтеграція української освіти й науки спричиняє реалізацію освітніх реформ не тільки у вищій освіті, але й в усіх сегментах освітньої галузі, включаючи її адаптацію до європейських стандартів і активне запровадження ключових європейських цінностей, які можна схарактеризувати наступним чином:

- *людська гідність* являє собою визнання, повагу й захист унікальності кожної людини та підкреслює той факт, що кожна людина має власну внутрішню цінність, незалежно від її приналежності до певних суспільних груп або наявності будь-яких інших особистих характеристик чи вибору;
- *свобода* включає свободу пересування та низку індивідуальних свобод таких, як повага до приватного життя, свобода думки, релігії, зібрань, вираження поглядів і інформації;
- *демократія*, яка передбачає активну участь громадян у житті суспільства, розвиток демократичної політики держави та формування демократичного суспільства;
- *рівність*, яка гарантує рівні права всіх громадян перед законом;
- *верховенство права* означає, що все, що робить ЄС, базується на договорах, добровільно та демократично погоджених державами-членами ЄС;

- *права людини* дозволяють громадянам ЄС бути вільними від дискримінації за ознаками статті, расового чи етнічного походження, релігії чи переконань, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації, а також забезпечують право на захист персональних даних і право на доступ до правосуддя тощо;
- *толерантність* передбачає прийняття та повагу інших людей, що відносяться до різних соціальних і культурних груп, побудову з ними толерантних особистих стосунків, формування інклюзивного суспільства [3, с. 43-44].

Оскільки перераховані вище цінності стають особливо актуальними в моменти криз і важливих викликів, під час війни Росії проти нашої країни вони набули особливо актуального забарвлення [4, с. 136]. Таке положення підтверджують і результати соціологічного опитування зарубіжних дослідників L. Walter, S.J. Mayer, J. Dollmann, J. Jacobsen та A. Meth (2022р.), згідно з яким переважна більшість українців підтримують вступ до ЄС (83%), а їх ставлення до ЄС загалом та європейських цінностей зокрема є позитивним (72 %) [9, с. 8]. Ці результати співвідносяться й з вітчизняним Всеукраїнським соціологічним дослідженням «Українське суспільство та європейські цінності» (2017р.), за результатами якого громадяни України в більшості розділяють основні ціннісні орієнтири європейської спільноти та вважають, що на європейських цінностях вдалось побудувати успішне суспільство, і, таким чином, сприймають їх вартими того, щоб на них орієнтуватися. При цьому зазначається, що такі уявлення опитуваних є фрагментарними і суперечливими, що відкриває широкі можливості для маніпуляцій [2, с. 27-28].

Важливим у контексті означеного стає твердження, що хоча європейські цінності є загальновідомими, їх потрібно культивувати, навчати та плекати серед людей, зокрема серед новачків у суспільстві, таких як підростаюче покоління [8, с. 11]. До того ж, формування системи ціннісних орієнтацій з вияскравленим єврокомпонентом буде більш результативним,

якщо здобувачі освіти усвідомлять місце і роль України у європейській і світовій спільноті; опанують нові знання і смисли про цінності, ідеали, прагнення європейського демократичного суспільства; сформуують ціннісні орієнтації та компетентності, необхідні для їх подальшої інтеграції в європейський простір; отримають європейський досвід демократичного буття, поведінки, взаємодії [1, с. 72].

Разом з тим зазначимо, що цілеспрямована робота в цьому напрямі пов'язана з удосконаленням професійної підготовки бакалаврів – майбутніх учителів іноземної мови. Оскільки саме вчителі вважаються ключовими діячами, які сприяють просуванню європейських цінностей і мають можливість вносити істотні зміни в освітній процес усю країну [7, с. 35]. Проте, згідно з результатами наших власних досліджень, майбутні вчителі іноземних мов не в достатній мірі усвідомлюють важливість дотримання й розповсюдження загальноєвропейських цінностей через брак навчальних курсів на цю тематику [6, с.10].

З метою усунення зазначеного протиріччя ініціативною групою викладачів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького було розроблено навчальний курс «Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers» (Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику мультилінгвальності в освіті та підготовці майбутніх учителів), головною метою якого є зміцнення спільних цінностей ЄС через європейську політику багатомовності під час підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Курс орієнтовано на здобувачів вищої освіти освітнього ступеня Бакалавр (4й рік навчання), які спеціалізуються на навчанні іноземних мов дошкільнят та молодших школярів.

Модуль залучає не тільки здобувачів вищої освіти, які отримають знання про загальні цінності ЄС, європейські стандарти освіти, політику ЄС щодо багатомовності та розвинуть фахові компетентності щодо якісного навчання іноземних мов дітей дошкільного та молодшого шкільного віку,

але й шкільних вчителів, викладачів університетів, стейкхолдерів, представників керівного складу різних рівнів.

Розповсюдження результатів модуля відбуватиметься за різними напрямками:

- конференції, круглі столи та семінари, до яких залучатимуться як викладачі іноземних мов з різних українських університетів, шкільних та дошкільних закладів, так і науковці та політики з усієї України;
- тренінги, які проводитимуть здобувачі вищої освіти, які навчаються за програмою Модуля, що дасть можливість поширити результати проєкту по всій Україні, оскільки здобувачі проходили педагогічну практику в різних регіонах країни.

Ці заходи, завдяки залученню зацікавлених сторін різного рівня, спровокують дискусію щодо зміцнення спільних цінностей ЄС, надають можливість вирішення методологічних питань. Це дозволить учасникам різноманітних запланованих заходів усвідомити необхідність впровадження освітніх змін у традиційну систему освіти України.

Моніторинг та оцінка модуля передбачає наявність різних рівнів контролю якості. Виправдане поєднання теоретичної та практичної частин модуля дозволить підпорядкувати всю навчальну програму її головній меті, яка полягає в запровадженні спільних цінностей ЄС та політиці багатомовності в освітній системі України, а також наближенні до європейських стандартів у сфері викладання іноземних мов в Україні. Як результат, це стимулюватиме безперервний професійний розвиток викладачів, дослідників та політиків у галузі освіти.

Висновки. Узагальнюючи все вищесказане, можемо зробити висновок про те, що наразі система української освіти перебуває під загрозою недотримання низки спільних європейських цінностей, що спричинене повномасштабним вторгненням країни-агресора Росії в

Україну. Вчителі закладів загальної середньої освіти та викладачі закладів вищої освіти працюють єдиним фронтом, щоб забезпечити посилення єврокомпоненту у підготовці учнів та майбутніх вчителів іноземних мов, оскільки якщо здобувачі освіти усвідомлять місце і роль України у європейській і світовій спільноті, опанують нові знання та смисли про цінності, ідеали, прагнення європейського демократичного суспільства, це сприятиме швидшій інтеграції України в європейський простір. Таким чином, якщо українська освіта дотримуватиметься головних принципів політики Європейського Союзу щодо багатомовності та спільних цінностей, це дасть молодим людям можливість вдосконалювати свої мовні навички шляхом навчання та стажування за кордоном, що сприятиме розвитку професійної та освітньої мобільності. Саме такий підхід реалізується викладачами кафедри методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, які впроваджують Модуль Жана Моне «Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику багатомовності в освіті та підготовці майбутніх учителів». Перспективними напрямками дослідження є моніторинг процесу навчання здобувачів вищої освіти за цим модулем та проміжний аналіз отриманих даних із залученням експертів у сфері вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н.В. Цінності об'єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі. In: «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions»: papers of the 8th International Scientific Conference. (Stuttgart, July 12, 2019). Ed. by L. Siebenberg. Stuttgart: ORT Publishing, 2019. P. 62–74.
2. Всеукраїнське соціологічне дослідження «Українське суспільство та європейські цінності». 44с. URL: <http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/13570.pdf> (дата звернення: 03. 02. 2022).

3. Золотухіна С. Т., Іонова О.М., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76. Т. 1. С. 42-46. DOI: 10.32840/1992-5786.2021.76-1.7.
4. Маланчук Т.В. Проблеми визначення пріоритетних європейських цінностей. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. III Всеукр. наук.-метод. конф. (Суми, 18 червня 2022 р.)*. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 136-139.
5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. За заг. ред. С. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с.
6. Goncharova, O., & Maslova, A. (2022). Building up the common European values in professional training of future foreign language teachers. *Studies in Comparative Education*, (1), 5-12. DOI: 10.31499/2306-5532.1.2022.257515.
7. Komar, O., Kolisnichenko, A., Derkach, S., & Kapeliushna, T. (2021). Newly qualified foreign language teachers' adaptation in profession: challenges, problems, first achievements and further prospects. *Advanced Education*, 8(17), 35-45. DOI: 10.20535/2410-8286.228211.
8. Veugelers, W., de Groot, & Stolk, V. (2017). *Research for CULT Committee – Teaching Common Values in Europe*. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies. 220 p.
9. Walter, L., Mayer, S.J., Dollmann, J., Jacobsen, J., & Meth, A. (2022). *High levels of support for European Union accession in Ukraine during the war in 2022. An analysis based on the ReUP study*. DeZIM. insights Working Papers 6, Berlin: German Center for Integration and Migration Research. 13p.

References:

1. Bondarenko N.V. Tsinnosti obiednanoi Yevropy ta yikh formuvannia v Ukrainskii novii shkoli [Values of the united Europe and their formation in the Ukrainian new school]. In «*Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*»: papers of the 8th International Scientific

Conference. July 12, 2019, Stuttgart, Germany. Ed. by L. Siebenberg. Stuttgart: ORT Publishing, 2019. P. 62–74. [in Ukrainian].

2. Vseukrainske sotsiologichne doslidzhennia «Ukrainske suspilstvo ta yevropeiski tsinnosti» [All-Ukrainian sociological study «Ukrainian society and European values»]. 44p. URL: <http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/13570.pdf> (date of access: 03.02.2022). [in Ukrainian].

3. Zolotukhina S. T., Ionova O.M., Luparenko S. Ye. Aktualni tsinnosti suchasnoi yevropeiskoi osvity [Current values of modern European education]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. 2021. No. 76. Vol. 1. P. 42-46. DOI: 10.32840/1992-5786.2021.76-1.7. [in Ukrainian].

4. Malanchuk T.V. Problemy vyznachennia priorytetnykh yevropeyskykh tsinnostei [Problems of defining priority European values]. Value-oriented approach in education and challenges of European integration: collection of conference materials. III All-Ukrainian science and method conf. (Sumy, June 18, 2022). Sumy: Sumy State University, 2022. P. 136-139. [in Ukrainian].

5. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Education of Ukraine under martial law]. Informational and analytical collection. In general ed. S. Shkarlet. Kyiv, 2022. 358 p. [in Ukrainian].

6. Goncharova, O., & Maslova, A. (2022). Building up the common European values in professional training of future foreign language teachers. *Studies in Comparative Education*, (1), 5-12. DOI: 10.31499/2306-5532.1.2022.257515. [in English].

7. Komar, O., Kolisnichenko, A., Derkach, S., & Kapeliushna, T. (2021). Newly qualified foreign language teachers' adaptation in profession: challenges, problems, first achievements and further prospects. *Advanced Education*, 8(17), 35-45. DOI: 10.20535/2410-8286.228211. [in English].

8. Veugelers, W., de Groot, & Stolk, V. (2017). *Research for CULT Committee – Teaching Common Values in Europe*. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies. 220 p. [in English].

9. Walter, L., Mayer, S.J., Dollmann, J., Jacobsen, J., & Meth, A. (2022). *High levels of support for European Union accession in Ukraine during the war in 2022. An analysis based on the ReUP study*. DeZIM. insights Working Papers 6, Berlin: German Center for Integration and Migration Research. 13p. [in English].

Maslova A.V., Goncharova O.A. Strengthening common European values in the system of Ukrainian pedagogical education in the conditions of war